

Prilogi iz predloga „po“ in prilogov zloženi.

(Jezikoslovna razprava. — Spisal dr. Janko Pajk.)

Namen sledečih vrstic je, da pojasnim one priloge, kateri so zloženi iz prvotnih prilogov in iz predloga *po*. Predmet sam na sebi ni mikaven, a je poučen. Jezikovna preresetavanja — pravijo — so dolgočasna in nepotrebna; vendar pa vspodbujajo in krepé čut za pravilnost jezika. Ako nikdo ne kaže poti v jezikoslovju, naposled jo vsak krene po svoji stezi, kakor po babilonski zmešnjavi. Zato je po mojem skromnem mnenju treba včasih povedati tudi katero jezikoslovno.

Zasledujoč rečene priloge po našem obsežnem in bogatem Wolfovem slovarju, naletiš v prvi vrsti na take *po*-ju prilepljene priloge, ki se niti po obliki podložka niti po svojem pomenu ne ločijo in ne razlikujejo mnogo od nezloženih, n. pr. *počrn* (II. zvezek Wolf. str. 75), zložen iz *po* + *črn*, v pomenu *črnkast*. Besedo *počrn* je zapisal Gutsman, najbrž na Koroškem kje. Predlog *po* v tej sestavi znači, da se neka lastnost, tukaj lastnost barve, nagiblje na to, kar pravi beseda nezložena (*črn*), a da je še ni dosegla, temveč da jo samó dosega. Zato bi se smelo namestu *počrn* tudi reči *precěj črn* ali *blizu da črn*. Kako kratko je pa to vse rečeno z jedinim prilogom *počrn*! V tem oziru se naš jezik popolnoma vjema s srbskim, kateri tudi poznáva sestave s predlogom *po*, n. pr. *pòdobar* t. j. *precej dober* (Vuk.) Urednik Wolfovega slovarja ta pomen tolmači rekoč: „v pomanjševalnem pomenu“ (II. 67) ter pristavlja besedo „poredkoma“, češ, takih zloženk ni mnogo. Poiščimo jih torej! Že smo jo zopet našli: *pohiter* (II. 112 *pohitroma*) t. j. *precěj brž*; — *polahen* (II. 126) t. j. *počasen*; — *poobil* (II. 148 *poobiloma*); — *popoln* (II. 153) perfectus, absolutus, kjer pa se zgornje tolmačenje predloga *po* malo prilega; zato misli urednik slovarjev, da je prilog *popoln* umetno skovan iz besede *popolnoma*. Vendar se pa naj pomisli, da *popoln* znači kaj drugega kakor *poln*, in tako se ta zloženska dá opravičiti. Vsak jezik ima svoje trme. — Sem spada tudi prilog *póstaren* (II. 173) t. j. starikav, *precěj star*, pa še ne prav star. Iz tega priloga se vidi, da prilog *po* pomenja neko nagnjenost proti čemu ali na kaj. Prav čuden je prislov *póstariš* (II. 173) t. j. po stari šegi. Glejte si no! Kranjcem — beseda je na Kranjskem domá — stare noše in šege več ne dišijo! — Dalje imamo *poubožen* (II. 192), kar Caf, ki jo je zapisal, tolmači *siromašen, reven*. Tukaj bi *po* celó značil neko povekšanje lastnosti. Poprej pomanjšanje, sedaj pa povek-

šanje! Recite, ali to ni trma jezikova! — *Povéčji* (II. 193) t. j. nekoliko večji. Na koncu še *požloben* (II. 204), kar Caf kratko tolmači = „*žloben*“. Torej res jih ni mnogo teh zloženk, jedva devetero.

Franč. Miklošič se je trudil tudi s temi zložbami. V svoji sintaksi na str. 226 izkuša pogoditi prvotni pomen tega *po*-ja. Našel je tri pomena: da ta *po* pomanjšuje („deminuierend“), da stopnjuje („steigernd“) in da prideva („beutung ziemlich“) ali da pomnožuje. Pod jedno kapo, kakor se je njemu zdelo, ni móči spraviti vseh treh pomenov. Po mojem skromnem mnenju je prvotni pomen tega *po*-ja, da izrazuje sličnost ali podobnost kake lastnosti. *Počrno* je, kar se nagiblje k črnemu, *povečje*, kar se nahaja bolj v večjem nego v manjšem itd. Tako pravimo: „Naredil se je *po* očetu, *po* materi“, t. j. naredil se je po značaju podoben očetu, materi. Ali — kakor sem že rekel — kako pa naj tolmačimo *popoln*? Tu ni več sličnosti, tu je že enakost. Da ne okolišim na dolgo, naj povem, da imamo v slovenskem — razumej me, ki čitaš — tukaj grecizem ali po grškem duhu prikrojene zloženske. Predlog *po* se povsem sklada v rečenem pomenu z grškim *κατά*, ki v skladanju besed povekšuje ali pokrepčuje pomen neskladane besede, n. pr. *κατάβαρος* jako težek — *κατάπλος* čisto poln (*popoln*) — *κατάξιος* jako ali skozi in skozi vreden — *κατάδηλος* jako jasen ali skozi in skozi očiten — *κατάειδω* jako ali skozi in skozi prestrašiti itd.

Predlog *po* v označenih prilogih pomenja, da je dotična lastnost v kakem predmetu ali na čem v *precěj* veliki méri. Kadar pak hoče Slovenec reči, da je katere lastnosti *manj* nego navadno, tedaj rabi predlog („praefix“) *na* — n. pr. *nábel* t. j. nekoliko, pa malo bel; *nakisel* t. j. nekoliko, pa ne zelo kisel; prim. o tem predlogu Wolfov slovar I. 623. Teh prilogov pa je nekoliko večje število kakor onih, ki so s *po*-jem zloženi. Našel sem te-le: *nábel* (I. 624) — *nábled* (I. 625) t. j. nekoliko bled — *neboren* (I. 684) nam. *nabóren* t. j. siromašen ali reven; prim. *nabore* (I. 625), *ne* in *na* se večkrat v slovenskem zamenjujeta; *nabóren* je ta, ki živi v uboštvi; — *náčrn* (I. 628) t. j. nekoliko črn ali črnkast — *nágluh* (I. 637) nekoliko gluh ali oglušel — *nákriv* (I. 646) nekoliko enostranski upognjen ali prikrivljen — *napolnoma* (I. 657) t. j. *precěj poln*, pritegnjen, nategnjen, „straff“ — *nárus* (I. 664) t. j. nekoliko rus ali rudeč

— *nasláden* (I. 666) = nekoliko slasten ali sladek — *náslan* (I. 667) = nekoliko slan ali soljén — *nažloben* (I. 681) = nekoliko zloben ali hudoben. Razven teh sem v Megiserju našel *navéra*, Aberglaube, katere besede pa W. sl. nima. Iz teh primérov se vidi, da je razlika med *po-jem* in *na-jem* v priložnih sestavah, a da ni baš velika.

Fr. Miklošič je tudi na te zloženke obračal svojo pozornost. Predlog *na* mu pomenja to, kar nemški „an“ (Syntax str. 213) in mu služi v pokrepčavanju („verstärkung“) imen, ponajveč prilogov. Sestavljenke z *na-jem* primerja s sestavljenkami nemškimi *an*— n. pr. *ankalt* in lat. *sub*—: subfrigidus (str. 214). Po mojem mnenju ta *na* kakor *po* znači nagibanje k čemu, torej nekako sličnost, samo da *na* pomenja ob jednom početek nekega namišljenega prevračanja stvari v drugo stanje (lastnost). To se jasno vidi n. pr. iz besede *nakis* (I. 643), katero Zalokar lepo tolmači: „Der Uebergang zur Säure, der Beginn der sauren Gährung;“ odtod *nakisel* in *nakisen* (istotam): „etwas sauer, sauerlich“.

Še tretjo vrsto enakopomembnih prilogov naj omenim onih, ki so s predlogom *pri* zloženi. Teh je malo: *pričrn* (II. 301) = črnkast — *prisládek* (II. 331) = nasláden — *priuren* (II. 341) = hiter. Tu predlog *pri* znači *nekoliko* ali *prav malo*; *pri privzdigniti* (II. 343), nekoliko

ali prav malo vzdigniti. S tem sem navél vse v napisu označene zložene priloge. Na koncu pak še majhen dodatek.

V Wolfovem slovarju nahajaš besed, ki so iz predloga *ma* zloženi, katerega predloga v Miklošičevi „Syntaxi“ ne najdeš. Iztaknil ga je Caf in je o njem v rajnem „Vestniku“ tudi korenito — po svoji navadi — razpravljaj. Našel sem v slovarju sledeče: *macizra* (I. 539) = ma + cizra (I. 85) t. j. samo na pol cizra, fažól — *madravec* (I. 540) = ma + dravec (I. 168) t. j. samo na pol rezani žrebec — *maklen* (I. 544) = ma + klen (I. 404 Feldahorn) — *marôga* (I. 552) = ma + rôga (rôgati se II. 433 = pačiti se, namuzavati, namrdavati se, t. j. *grde* obraze delati); zato je *maroga* Fleck, Schmutzfleck — *maslak* (I. 553) = ma + slak (II. 505) t. j. na pol slaku podobna rastlina — *macésen* (I. 539) = ma + sosna (I. 554, v Prez. pravijo *masósen*). Kaj je ta *ma*? — Nič drugéga kakor druga, spačena oblika predloga *na*. Tako spačena je tudi beseda *meresec* (I. 571) = *na* + rasteč; prim. *rastiti* (II. 375) = *raščiti* (II. 375). Povsodi pomenja torej ta *ma* toliko kakor *na*, in ta zopet neko sličnost ali podobnost razven v besedi *meresec*, kjer *me* = *na* ima drug pomen, čeravno je ista beseda.

Ta spis smatrajte, gospod urednik, za majhen plod mojega čitanja v Wolfovem slovarju, kateri naj obudí še več jezikoznancev.

Zmagovita moč duhá nad telesom.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

Toliko že tožimo o težavah v življenju, toliko nas čaka zadolžene in nezadolžene krivice, toliko trpljenja na duši in telesu, toliko bolestit in boleznij, pa le malo pravega mirú in veselja, da je vredno preiskovati sedaj te sedaj one razmere iz tega namena, da najdemo vsaj nekaj potrebnega mirú ter ohranimo kapljico zdravja, ki ga zastonj iščemo v lekarnici.

Mir dušni in zdravje telesno — to je največja sreča tega sveta. Poslušajmo torej, kaj o teh stvaréh mislijo in govore nekateri modrijani in zdravniki minulih in sedanjih dnij.

Kant: Dušna moč premaga, če je volja trdna, omamljive čute in bolestone napade ter odvráča bolezní, ki bi se utegnile prijéti človeka, posebno tiste bolezní, ki zalezujejo ljudi vsled razdraženih živcev in razburjenih mislij.

Hufeland: Zato sem ti poslal svojo knjigo o umetnosti, ki uči podaljšati življenje človeško.

Moja vera je ta, da „samo duh živi“ ali z drugimi besedami: „samo življenje duha je resnično življenje.“

Kdor hoče sebi ohraniti zdravo življenje, mora skrbeti, da njegov duh vedno vlada telo, ne pa da bi se uklanjal duh muham in nagonom telesnim.

Sokrat: To temeljito resnico so od nekda spoznavali najslavnejši modrijani vseh ljudstev kot podlago prave nravnosti, vsakotere kreposti in čistega bogoverstva. Ta resnica je temelj vsega tega, kar je veličastnega in božjega v prsih človeških. Ta resnica je podlaga prave sreče na zemlji.

Hufeland: Rad pritrjujem, da ne more nobena dušna tema ugasiti svetle luči te resnice, vendar jo je treba zopet in zopet klicati ljudem v spomin, zakaj človeku se bolj prikupuje telesno življenje kakor duševno. — Še več: Zmote, da ni pravega razločka med duhom in